

AVRUPA BİRLİĞİ NATURA 2000 AĞI KAPSAMINDA ORMANLARIN KORUNMASI ve SÜRDÜRÜLEBİLİR ORMANCILIK

Meryem ATİK¹ , Osman KARAELMAS²

¹ Akdeniz Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, 07070 Antalya,
meryematik@akdeniz.edu.tr

²Çevre ve Orman Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü, Orman Haritaları ve Fotogrametri Müdürlüğü, Ankara,
osmankaraelmas@ogm.gov.tr

ÖZET

Doğa koruma, insan sağlığı ve yaşamın garantisi için doğada yaşayan bitki ve hayvan varlığının, doğa parçalarının korunmasıdır. Avrupa Birliği'nde doğa korumanın tarım, turizm, ulaşım, enerji gibi diğer birlik politikalarına entegrasyonu önemli bir yer tutmaktadır. Avrupa Birliği içindeki en büyük doğa koruma ağı olan NATURA 2000 Ağı'nın amacı ormanlar gibi doğal habitatların ve türlerin korunması ve geliştirilmesidir.

Bu çalışmanın amacı; NATURA 2000 alanlarının belirlenmesi süreçlerini ele almak, orman niteliğindeki NATURA 2000 alanlarında doğa koruma ve sürdürülebilir ormancılığın temel ilkelerini incelemek ve Danimarka, Almanya, Finlandiya, Yunanistan, İrlanda, İspanya, İsveç gibi üye ülkelerden örnekler vermektir. Türkiye, Avrupa Birliği üyelik sürecindeki ülkelerden biridir ve aynı zamanda NATURA 2000 ağı'nın temel alındığı biyocoğrafik bölgelerden "Akdeniz, Karadeniz ve Anadolu" olmak üzere üç önemli bölgeyi kapsamaktadır. NATURA 2000 orman alanları için öngörülen sürdürülebilir ormancılık uygulamaları örneklerinin, ülkemizin doğa koruma alanındaki entegrasyonu kadar özellikle de ormanların korunmasına, sürdürülebilir kullanımına katkı sağlaması ve ormancılığa dayalı kırsal kalkınma modellerinin ülkemizdeki uygulanabilirliğine destek olması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: NATURA 2000, Sürdürülebilir ormancılık, Biyocoğrafik bölgeler

PROTECTION OF FOREST AREAS WITHIN EUROPEAN UNION NATURA 2000 NETWORK AND SUSTAINABLE FORESTRY

ABSTRACT

Nature protection is to conserve plants, animals and natural components for securing principles of life and human health. Integration of nature protection policies in all activity areas of agriculture, tourism, transport, energy plays greater role in the European Union (EU). Largest nature conservation network in the EU, the main idea of NATURA 2000 is the protection and development of natural habitats such as forests and species.

The aim of this study is to indicate processes of NATURA 2000 sites, examine the principles for nature protection in forest sites and sustainable forestry and to give examples from member states of Denmark, Germany, Finland, Greece, Ireland, Spain and Sweden. Turkey is one of the candidate countries to the EU and covering three important biogeographic regions namely Mediterranean, Black Sea and Anatolia that NATURA 2000 network based on. Sustainable forestry applications in NATURA 2000 forests will add to the Turkey's integration to the EU in the field of nature protection, will support the protection of forest sites and will contribute to the practical application for rural development models based on forestry.

Keywords: NATURA 2000, Sustainable forestry, Biogeographic regions

1. GİRİŞ

İnsan etkisinin hiç olmadığı, doğal yapısı büyük oranda korunmuş doğal alanlar biyolojik çeşitliliğin korunmasında önemli yer tutarken doğa koruma; insan, hayvan ve bitkilerin yaşam esaslarının ve varlıklarının dengeli bir yapı içinde güvence altına almak amacıyla, doğal çevrenin ve öğelerinin geniş kapsamlı olarak korunmasıdır (Yücel, 2005).

Yoğun ağaç örtüsünün bulunduğu ormanlar önemli doğa koruma parçalarıdır. Başta kereste olmak üzere yapacak, yakacak, yiyecek pek çok ürün yanında, insanlara dinlenme imkânları sunan ormanlar, pek çok bitki ve hayvan türü için de önemli yaşam alanlarıdır. Orman alanlarının korunması ve geliştirilmesi doğa koruma çalışmalarının önemli bir konusudur. Son yıllarda tür çeşitliliğinin ve habitatların korunması ve yaşam kalitesinin geliştirilmesi yanında, orman alanları üzerinde etkili olan tüm insan faaliyetlerinin sürdürülebilir forma dönüştürülmesi ağırlık kazanmıştır.

Temelleri 1951’de atılan Avrupa Birliği’nde doğa koruma çalışmaları 1973’ten itibaren Çevre Eylem Programları ile devam ederken doğa korumanın tarım, turizm, ulaşım, enerji olmak üzere diğer Birlik politikalarına entegrasyonu önemli bir yer tutmaktadır. NATURA 2000 Ağı bugün Avrupa Birliği içinde doğa korumaya yönelik olarak oluşturulmuş en geniş koruma ağı özelliğinde olup, 1979’da imzalanan Kuşlar Yönergesi ve 1992’de imzalanan FFH-Habitat Yönergesi anlaşmalarına dayanmaktadır. Ağın amacı habitat ve türlerin doğal koşullarında ideal koruma statüleri ile birlikte korunmalarını ve gelişmelerini sağlamaktır.

Avrupa Birliği içinde 14 farklı orman tipi ve alt tipleri tanımlanırken, bunlardan 7 tanesi NATURA 2000 içindeki orman habitatlarını temsil etmektedir. Birlik, 1998 yılındaki konsey kararı ile farklı nitelikteki ormanların ve orman ekosistemlerinin korunması ihtiyacını kabul etmiştir ve bu bağlamda; ormanların, orman türlerinin ve orman habitatlarının korunması ve aynı zamanda orman kaynaklarının aşırı kullanımından kaçınılması, yaban hayatı türlerinin teşviki, orman ekosistemindeki doğal süreçlerin izlenmesi ve orman yönetim planlarının hazırlanması NATURA 2000 ormanları için alınan önlemlerden bazılarıdır.

Bu çalışmada Avrupa Birliği içindeki en geniş doğa koruma ağı olan NATURA 2000 alanlarının belirlenmesi süreçleri ele alınarak, orman niteliğindeki NATURA 2000 alanlarında doğa koruma ve sürdürülebilir ormancılığın temel ilkelerine değinilmiş ve Birlik üyesi ülkelerden örnekler verilmiştir.

Türkiye Avrupa Birliği üyelik sürecindeki ülkelerden biridir ve aynı zamanda NATURA 2000 ağının temel alındığı biyocoğrafik bölgelerden Akdeniz, Karadeniz ve Anadolu’ olmak üzere üç önemli bölgeyi kapsamaktadır. NATURA 2000 orman alanları için öngörülen sürdürülebilir ormancılık uygulamaları örnekleri ülkemizin doğa koruma alanındaki entegrasyonu kadar, özellikle de orman alanlarının korunmasına ve sürdürülebilir kullanımına katkı sağlaması ve ormancılığa dayalı kırsal kalkınma modellerinin ülkemizdeki uygulanabilirliğine dair katkı sağlaması beklenmektedir.

2. AVRUPA BİRLİĞİ NATURA 2000 AĞI

Avrupa Birliğinde doğa koruma çalışmaları temel olarak Çevre Eylem Programları ile yürütülmektedir. 2002-2010 yıllarını kapsayan VI. Çevre Eylem Programı kapsamında Birliğin doğa koruma alanındaki son öncelikleri;

- Topluluğun Natura 2000 programı ile en değerli habitatlarının korunması,
- Biyolojik çeşitliliğin korunması için eylem planlarının oluşturulması,

- Denizel-kıyı ekosistemlerinin korunması için bir strateji geliştirilmesi,
- *Sürdürülebilir orman yönetimi için ulusal ve bölgesel programların genişletilmesi*,
- Peyzajların korunması ve restorasyonu için önlemler ortaya konulması,
- Toprağın korunması için stratejiler geliştirilmesi (European Commission, 2007)'dir.

Avrupa Birliği düzeyindeki en geniş korunan alanlar ekolojik ağı olan NATURA 2000 Ağı'nın amacı, türlerin ve habitatların uygun koruma statüleri ile korunması ve onarılmasını sağlamaktır. Birlik doğa koruma politikasının yapıtaşı olan Ağ, 1979 tarihli Kuşlar Yönergesi ve 1992 tarihli Habitat Yönergesine göre ilan edilen Koruma Alanlarından oluşmaktadır (European Commission, 2002).

Burada 1979 yılında kabul edilen *Kuşlar Yönergesi* doğal hayatın, özellikle de kuşların ve kuş popülasyonlarının korunması için önem taşıyan alanların korunmasını amaçlanmaktadır. 1992 yılında kabul edilen *Habitat Yönergesi* ise, Avrupa Birliğinde doğal habitatlar, flora ve faunanın korunmasında uygulanan en önemli mevzuattır.

NATURA 2000 Ağı kapsamında önem taşıyan 3 farklı alan tanımı bulunmaktadır. Bunlar, *Birlik Açısından Önemli Alan (SCI-Site of Community Interest)* Habitat Yönergesine göre doğal yaşam alanları veya belirtilen canlı türlerinin, elverişli bir koruma statüsünde muhafazasında önemli alanlar, *Korunan Özel Alanlar (SAC- Special Areas of Conservation)*; üye ülkeler tarafından Habitat Yönergesi'ne göre belirlenen ve gerekli koruma önlemlerinin uygulandığı alanlar, *Özel Koruma Alanları (SPA- Special Protection Areas)* ise Kuşlar Yönergesine göre kuşların ve doğal yaşam alanlarını korunması için, *Özel Koruma Alanı*" (SPA) olarak sınıflandırılmış ve özel koruma önlemlerinin alındığı alanlardır (European Commission, 2001; European Commission 2002).

2.1. NATURA 2000 Alanlarının Belirlenmesi Süreçleri

1.Aşama: Ulusal Düzeyde Aday Alanın Seçimi

Her üye ülke Natura 2000 Ağına girecek alanları belirlemekle yükümlüdür. Habitat Yönergesinin I. ve II. Eklerinde yer alan habitatlar ve türler listesinde Avrupa içinde tehlike altında olan türler belirtilmiştir. İlk aşamada üye ülkenin kendi sınırları içinde mevcut veya geliştireceği statünün tanımlanması yer almaktadır. Üye ülke koruma gereği bulunan önemli alanları tanımlamakta ve ulusal liste ile komisyona sunmaktadır.

Habitat Yönergesinin III. Eki, 1.Bölümde ifade edilen standart seçim kriteri ışığında alanların tespiti yapılır. Söz konusu habitatın türler için önemli yaşam alanlarının temsil etme durumu, alanın büyüklüğü, ve alanın ekolojik bütünlüğü ve/veya gerekiyorsa kendini onarma yeteneği yanında, benzer şekilde türler içinde konu olan türün popülasyon büyüklüğü ve yoğunluğu, türün yaşadığı alanın mevcut durumu ve kalitesi önemlidir.

2.Aşama: Avrupa Düzeyinde Alanın Seçilmesi

Üye ülke tarafından yürütülen standart analiz sürecine göre birlik içindeki biyocoğrafik bölgeye dâhil olacak şekilde seçilir. Birlik Alpin, Anadolu, Arktik, Atlantik, Karadeniz, Boreal, Karasal, Makronezya, Akdeniz, Pannoniya, Step gibi 11 biyocoğrafik bölgeden oluşmaktadır. Üye ülke tarafından önerilen ve Avrupa düzeyinde önemli olduğu kabul edilen alanlar, türler ve habitatlar açısından yeni bir statü altına alınması öngörülür.

Önerilen alanın seçimi Habitat Yönergesinin III.Eki, 2.Bölümüne göre yapılmaktadır. Ulusal düzeydeki önemi, büyüklüğü, göç yolları üzerinde veya sınır ötesi olma durumları, birlik açısından önemli biyocoğrafik özellik taşıması seçim kriterleri arasındadır.

3.Aşama: Alanın SAC- Özel Koruma Alanı olarak ilan edilmesi

Son aşamada Habitat komitesi topluluk için önemli olduğu kabul edilen alanları Özel Koruma Alanı olarak ilan eder. Üye Devletler, alanların Ek-1 'de doğal yaşam alanı çeşitleri ve Ek-2 deki tür çeşitleri arasından bölgeye özgü türleri belirten bir Ulusal Liste önerirler. Komisyon ise Ek-3 deki kriterleri kullanarak, sunulan Ulusal Listelerden Birlik için Önemli Alanlar (SCI) Listesini oluşturur.

Birlik Açısından Önemli Alanlar (SCI) kabul edildikten sonra üye devletler, bu alanları mümkün olan en kısa zamanda, tercihen en çok 6 yıl içinde Korunan Özel Alanlar (SAC) olarak ilan etmek ve koruma altına almakla yükümlüdür. Üye Ülkeler Tarafından Tanımlanan Özel Koruma Alanları Bir Araya Getirildiğinde Avrupa Korunmuş Alanlar Ağı, NATURA 2000 ortaya çıkmaktadır. Bugün 26.000'nin üzerinde alan NATURA 2000 Ağı içerisine dâhil edilmiştir. Bu alanlardan 5,174 adeti Kuşlar Yönergesine göre Özel Koruma Alanları (SPA), 21.633 adeti ise Habitat Yönergesi göre Özel Koruma Alanları (SCI)'dan oluşmaktadır (European Commission, 2009).

2.2. NATURA 2000 Ağında Ormanların Korunması ve Sürdürülebilir Ormancılık

Avrupa Birliği ormanları; biyolojik çeşitliliğin korunması, doğal peyzajların geliştirilmesi, iklimi düzenlemesi, su ve toprağın korunmasında önemli bir faktör olarak kabul etmektedir. NATURA 2000 kapsamındaki doğa koruma çalışmaları 11 biyocoğrafik bölge temelinde yürütülürken, Habitat Yönergesi'ne göre 6 orman habitatı tanımlanmıştır. Bu orman habitatları;

- Batı Taiga ormanları
- Meşe ve Kayın ormanları
- Yaprakdöken Akdeniz ormanları
- Kurak dayanıklı Akdeniz ormanları
- Ilıman dağlık çam ormanları
- Akdeniz ve Makronezya ormanları

Birliğin ormancılık stratejisi ve NATURA 2000 alanlarındaki orman yönetim kuralları temelinde Avrupa'daki ormanların korunmasıyla ilgili bir Pan-Avrupa süreci başlatılmış ve sürdürülebilir orman yönetimi Pan-Avrupa kriterini benimsenmiştir. Ormanların korunması tüm Avrupa Birliği üye devletlerini ve aday ülkeleri kapsamaktadır. Burada;

- Orman kaynakları ve bu kaynakların muhafazası ve geliştirilmesi
- Orman ekosistemlerinin sağlığının ve canlılığının korunması
- Ormanların üretim fonksiyonlarının sürdürülmesi
- Orman ekosistemlerindeki biyolojik çeşitliliğin korunması ve geliştirilmesi
- Orman yönetiminde koruma fonksiyonlarının uygun yöntemlerle geliştirilmesi
- Ormanların sosyo-ekonomik fonksiyonlarının geliştirilmesi konuları yer almaktadır.

Orman kaynakları ve bu kaynakların küresel karbon döngüsüne katkısının muhafazası ve geliştirilmesinde; planlama açısından orman alanlarının uygun haritalanması ve envanteri hazırlanmalı, planlar arazi kullanım planlarını göz önüne alarak, üretimi de ihtiva edecek şekilde yapılmalı, periyodik olarak güncelleştirilmelidir. Ayrıca Plan uygulaması periyodik olarak izlenmeli ve değerlendirilmelidir. Uygulama anlamında ise, uygulama kısa ve orta vadede orman kaynaklarını kalite ve kantite olarak korumalı, tahribata neden olacak metotlardan kaçınmalıdır. Ayrıca dikili servetin artırılmasına çalışılmalı aralama uygulamalarında toprak ve suyun stabilitesi mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır.

Orman ekosistemlerinin sağlığının ve canlılığının korunması; ormanlardaki tür, yapısal ve genetik çeşitliliğin korunmasını, olumsuz çevresel faktörlerin azaltılmasını

içermektedir. Bu kapsamda Orman ekosisteminin sağlığı ve canlılığını tehdit eden yüksek riskli faktörler tespit edilip bunlar izlenmelidir. Orman ekosistemlerinin bozulmasını veya tahribatını engelleyecek araç ve metotlar planlarda yer almalıdır. Uygulama doğal sürece uygun olmalı, orman ekosisteminin sağlığı ve canlılığı için tehditleri önleyici biyolojik tedbirler alınmalıdır. Yöreye adapte olmamış yabancı ağaç türleri ile ağaçlandırma ve/veya gençleştirme yapılmamalı, toprak ve ağacı tahrip eden faaliyetlerden kaçınılmalıdır. Kimyasal ilaçlar kullanılmamalı, çok gerekliyse silvikültür metotlarıyla kombine kullanılmalıdır.

Ormanların üretim fonksiyonlarının sürdürülmesi için, gençleştirme çalışmaları zamanında, uzun vadede ve çevreye zarar vermeyecek yöntem ve araçlarla çok çeşitli ürün sağlanmasına yönelik olmalıdır. Ulaşım altyapısı, yollar, köprüler nakliyatı verimli ve etkin bir şekilde sağlayacak ve çevreye minimum zarar verecek şekilde yapılmalıdır.

Orman ekosistemlerindeki biyolojik çeşitliliğin korunması ve geliştirilmesi için orman biyoçeşitliliği geliştirilerek genetik düzeyde ve peyzaj düzeyinde çeşitlilik teşvik edilmelidir. Orman yönetimi planlamasında orman kaynakları haritalanmalı ve ekolojik açıdan önemli orman biyotopları belirlenmelidir. Ağaçlandırma çalışmalarında bölge ve alan koşullarına kolay adapte olabilen yerli ve doğal bitki türleri tercih edilmelidir. Orman yönetimi kapsamında orman ekosistemindeki yatay ve dikey çeşitlilik ve meşcere karışıklığı teşvik edilmelidir. Alt yapı gelişmeleri planlı olmalı ve orman ekosistemi üzerindeki etkileri en aza indirgenmelidir. Su kaynakları, sulak alanlar, kayalıklar gibi ormandaki özel biyotoplar korunmalı veya oluşan zararları restore edilmelidir.

Orman yönetiminde koruma fonksiyonlarının geliştirilmesi için çok özel koruma özelliğine sahip alanlar kayıt altına alınmalı ve haritalanmalıdır. Duyarlı topraklar ve erozyona açık alanlar için özel bakım uygulanmalıdır. Derin toprak sürümü ve uygunsuz makine kullanımı gibi tekniklerin kullanımından kaçınılmalıdır. Su kaynaklarının miktarı ve kalitesi üzerindeki olumsuz etkileri önlemek için özel bakım yöntemleri uygulanmalı, su kalitesini bozan kimyasallar ve zararlı maddelerin kullanımından kaçınılmalıdır. Yol, köprü ve benzeri altyapı inşaatlarında toprağı erozyona maruz bırakacak metot ve araçlardan kaçınılmalıdır.

Ormanların sosyo-ekonomik fonksiyonlarının geliştirilmesi için sosyo-ekonomik ve istihdam sağlama işlevleri dikkate alınmalıdır. Ormanlara ait mülkiyet hakları ve süreleri ile yasal düzenlemeler ile açıkça tanımlanmalı ve belgelenmelidir. Tanınan, özel, kültürel, tarihsel ve manevi önemi olan alanlar korunmalıdır. Orman yönetim uygulamalarında yöre halkının, sivil toplum örgütlerinin ve kurumların geçmiş terübeleri değerlendirilmelidir. Orman yöneticilerinin ve işçilerin çalışma şartları güvenli olmalı, bu konuda sürekli eğitilmelidirler.

2.3. Sürdürülebilir Orman Yönetimine En İyi Uygulama Örnekleri

2.3.1. Belçika

Belçika'nın Wallon Bölgesinde tüm Natura 2000 alanları, emlak vergisi ve intikal vergisinden muaf tutulmaktadır. Kamu kurumlarında konu ile ilgili birimler oluşturulmakta ve çalışma ekipleri yetiştirilmektedir. Bölgedeki NATURA 2000 ormanlarında;

- Çok yaşlı ve ölü ağaçların bulunduğu alanların korunması
- Orman kenarının bakımı ve yabancı bitki türlerinden temizlenmesi
- Ormanlardaki faaliyetlerin kuşların üreme ve yuvalama mevsimleri dışında yapılması
- Turba topraklarda ağaçlandırmadan kaçınılması
- Ağaçlardaki toplu kesim boylarına sınırlama getirilmesi
- Bazı toprak çeşitleri üzerinde drenaj çalışmalarının yasaklanması benimsenmiştir.

Özel orman sahipleri için, 2000-2006 yılları arasında kırsal kalkınma ve ormancılık planları kapsamında özel orman rezervlerinin kurulması, orman biyolojik çeşitliliğinin korunması tedbirleri, orman toprağı ve suyun korunması, orman alanları arasında ekolojik koridorlar kurulması ve yönetim planları hazırlanması için maddi tazminat öngörülmüştür.

Ülkenin Flemenk Bölgesinde özel mülk sahiplerine ormanların korunması için mali destek tedbirleri alınmıştır. Bölgede Doğa Koruma Kararı ile 1997’de orman yönetimi, mülkiyet, değerli biyotoplar, ağaçlandırma ve drenaj uygulamaları düzenlenmiştir. 2001 yılında da kamu ormanlarının yönetimi, bitki türleri, biyoçeşitliliğin korunması ve doğa koruma hedefleri kabul edilmiştir.

2.3.2. Danimarka

Danimarka’da ormanların doğallığı ve mevcut orman ekosistemleri ve fonksiyonları, orman-otlak, açık orman gibi orman peyzajlarının korunması konusundaki tartışmalar devam etmektedir. Ülkedeki NATURA 2000 Ağı içinde geniş ormanlar yer almaktadır. Ladin ormanları dahil olmak üzere büyük orman plantasyonlarında temizleme, kesim ve yeniden ağaçlandırma konularında geniş ölçüde başarılı olunmuştur.

Halkın ve kamunun daha iyi bilgilendirilmesi için Danimarka’da ormanları da içeren NATURA 2000 alanlarıyla ilgili Danimarka Orman ve Doğa Ajansı açıklamalı kitaplar yayınlamıştır. Geleceğe yönelik olarak Danimarka özel koruma alanları için gerekli gerekli koruma tedbirlerinin öngörüldüğü bilimsel ve yasal bir çerçeve hazırlanmakta ve güncellenmektedir. Doğal ormanların korunması stratejisi ve orman yönetim planları için temel yönetim ilkeleri tanımlanmıştır (European Commission, 2003a).

2.3.3. Almanya

Almanya’da şahısların, ortaklıkların ve kamu kurumlarının mülkiyetinde farklı orman tipleri vardır. Federal hükümetler arasında doğanın korunması, NATURA 2000 alanları ve rekreasyon konularıyla ilgili olarak bir çalışma grubu oluşturulmuştur. Fakat sürdürülebilir orman yönetimi için eyaletler düzeyinde örnekler vermek mümkündür. Ülkenin Nordrhein Westfalen (NRW) eyaletinde NATURA 2000 uygulamasında halen kabul edilen mevzuat kapsamında yaprak döken ağaçların kozalaklı türlerle değiştirilmemesi, özellikle bazı yaban hayatı türlerine yaşam alanı sağlamak için hektar başına en az 10 ağacın sürekli tutulması, 0.3 hektardan fazla ormanın kesimine izin verilmemesi benimsenmiştir.

Bavyera eyaletinde özellikle NATURA 2000 orman alanları için planlanan tedbirlerin ve uygulamaların şeffaf olması, tüm tarafların işbirliği, yönetim planlarının her aşamasına mülk sahiplerinin de katılımı öngörülmüştür. Yerel uzmanlar ormanların korunmasında önemli bilgi kaynağı olarak görülmektedir. Devlet ormanları için NATURA 2000 yönetim planları geçerlidir.

2.3.4. Yunanistan

Yunanistan biyolojik çeşitliliğin ve peyzajın korunması gibi konularının mutlaka ormancılıkla entegre bir şekilde yürütülmesi gerektiğini savunmaktadır. Güncel orman yönetim planları sadece sürdürülebilir gelişme uygulamalarını içermemeli aynı zamanda biyolojik çeşitliliğin korunmasını da yansıtmalıdır. NATURA 2000 orman alanlarının yönetim planları, habitatlar, bitki ve hayvan türleri koruma statüsü ile ilgili oluşturulan tür listeleri ve türler bu alanların yönetimi için önemli bir belge olarak kabul edilmektedir.

2.3.5. Finlandiya

Ormanların ve orman ürünlerinin ekonomik anlamda önemli yer tuttuğu Finlandiya Çevre Bakanlığı NATURA 2000 Ağını orman yönetim ile bağlantılı hale getirmiştir. Ulusal düzeyde Finlandiya Hükümeti orman politikası için araç olarak Ulusal Orman Programı 2010'u benimsemiştir. Bu programın hazırlanması sürecinde tüm çıkar grupları ve ilgilenen vatandaşlar aktif katılım şansı bulmuşlardır. Bu programa göre ticari ormanların sürdürülebilirliği ve orman ekosistem yönetimi en önemli konulardır. Ülkede NATURA 2000 ormanlarında ormancılık faaliyetlerine izin verilmemekte veya bazı alanlardaki uygulamalar habitat tipleri veya türler nedeniyle daha esnek olabilmektedir.

Finlandiya'da peyzaj planlaması, orman yönetimi planlaması ile entegre edilmiştir. Peyzaj planlaması orman yönetimi, doğa koruma alanları, dinlence alanları ve özel alanlar dahil olmak üzere tüm ormanları kapsamaktadır. Peyzaj planları ekolojik açıdan önemli ormanların restorasyonu da dahil doğa yönetim faaliyetlerinde kullanılmaktadır.

2.3.6. Fransa

Fransa 2001 yılında NATURA 2000 alanlarının tanımlanması ve yönetimi hakkında doğa koruma direktiflerini ve ulusal mevzuatını tamamlamıştır. Ülkede biyolojik çeşitliliğin korunmasına dayalı orman yönetim klavuzu hazırlanmıştır. Belçika ve Lüksemburg ortaklığında yürütülen bir proje çerçevesinde orman habitatlarının ve orman türlerinin tanımlanması ve entegre yönetimi konusunda en iyi uygulama rehberi hazırlanmıştır.

Habitat yönergesine göre NATURA 2000 ormanlarının yakın çevrelerinin yönetiminde alınan önlemler arasında;

- Kapalı ormanlarda tür ve habitat çeşitliliğini teşvik edecek restorasyon çalışmaları
- Orman göllerinin oluşturulması ve restorasyonu
- Orman ekosistemi içindeki doğal rejenerasyon süreçlerinin izlenmesi ve desteklenmesi
- Nehir ormanlarının restorasyonu ve desteklenmesi
- Orman ekeosistemleri içindeki su habitatlarının teşvik edilmesi
- Doğal gençleşme alanlarının çitle çevrelenmesi ve mozaik habitatların yaratılması

Ormanların yönetimi ve bakımından çiftçiler, ormancılar, avcılar, dernekler ve kamu kuruluşları gibi tüm tarafların katıldığı genel hizmet sözleşmeleri düzenlenmektedir.

2.3.7. İrlanda

İrlanda'da NATURA 2000 alanları ve ormancılık 3 gruba ayrılmaktadır;

- Kendi gerçek orman değerleri tayin edilmiş Natura orman alanları
- Natura alanları içindeki büyük ormanlar
- Natura alanlarına yakın ağaçlandırma alanları

Ülkedeki orman örtüsü varlığı yaklaşık % 9, yarı doğal ormanlık alanların varlığı ise oldukça az olup; meşe ormanları, alüvyon orman, bataklık orman ve porsuk ağacı ormanları bulunmaktadır. Bu ormanlarda egzotik türlerin çoğalması tehdidi olup koyun ve geyik otlatmaları da tehlike arz etmektedir. NATURA 2000 ormanlarının yönetimi önemli ölçüde yerel ormancılık programları ile desteklenmektedir. Bu kategoride ormanlar peyzaj içindeki önemli natura alanları olma eğilimindedir (European Commission, 2003a).

2.3.8. İtalya

İtalya ormanları insan kullanımlarının baskısı altındadır ve NATURA 2000 Ağı kırsal alanların ve ormanların gelişim aracı olmuştur. Orman habitatlarının korunması çevre kalitesinin indikatörü olarak görülmektedir. NATURA 2000 ormanları için teknik bir rehber

geliştirilmiştir. Akdeniz meşe ormanları, Akdeniz çam ormanları ve Akdeniz kumul çalılıkları olarak 3 gruba ayrılan NATURA 2000 ormanları için sürdürülebilir orman yönetim ilkeleri;

- Orman tür çeşitliliği teşvik eden ve odun üretimine yoğun olmayan orman yönetimi
- Yüksek taç örtüsünün değişimi
- Ekolojik ve ekonomik açıdan uygun odunsu korulukların üretimi
- Üretim süreçlerinin revize edilmesi ve restorasyon çalışmaları
- Endemik çam türleri için *in-situ* yerinde koruma önlemlerinin alınması
- Kumul ormanlarındaki bitki örtüsünün otsu ve çalı türleri ile teşviki'dir.

2.3.9. İsveç

İsveç Çevre Koruma Ajansı NATURA 2000 ve ormanları için en iyi uygulama örneklerini belirlenmiştir. Ülkenin iki bölgesinde sürdürülebilir orman yönetiminde ekolojik peyzaj planlama çalışmaları temel alınmış, doğa rezervleri, biyotop rezervi gibi koruma statüleri, orman sahiplerinin bilgilendirilmesi, ekolojik açıdan önemli ve korunması gerekli ormanlar konusunda halkın bilgilendirilmesi konuları üzerinde durulmuştur. Ölü ağaçların korunması, yaprak döken ağaçların teşviki ve ibrelilerin azaltılması bazı uygulamalardandır.

2.3.10. İspanya

İspanyol Çevre Bakanlığı orman yönetimi uygulamalarını bölgesel kırsal kalkınma planları ile desteklemektedir. Ülkede bölge hükümetleri ormanları da içeren NATURA 2000 alanlarının yönetimi için uygun planların ve statülerin getirilmesinden sorumludur. Batı Pireneler NATURA 2000 ormanlarında doğal gençleştirme, egzotik türlerin kontrolü, dengeli bir yaş sınıfı dağılımı, erozyona karşı etkin koruma ve orman faunası için uygun koruma statüleri belirlenmiştir. Bask bölgesinde ise ormanlardaki ağaçlık alanlar ile orman açıkları ayrı yönetim planları ile ele alınmıştır.

2.3.11. Hollanda

NATURA 2000 ormanlarının bakanlığın orman servisi veya özel koruma örgütleri tarafından yönetildiği Hollanda'da sürdürülebilir orman yönetimi hedefleri arasında;

- Doğal ormanların yönetiminde alanın doğallığının korunması, doğal olmayan türlerin uzaklaştırılması, sınırlı kesim uygulamaları
- Çok fonksiyonlu ormanlarda ise %70'den fazla olmayan kesim, doğal rejenerasyon ve ölü ve yaşlı ağaçların tercih edilmesi konuları bulunmaktadır.

Fakat küçük orman habitatlarının uygun bakımı, korunması hedeflenmeyen orman habitatları için uygun statüler, çevre koşullarındaki değişimlerin ormanlar üzerindeki etkisi tartışılmaktadır. Ormanların ekolojik ve sosyal işlevlerinin ekonomik faydalarından daha önemli tutulduğu Hollanda'da ormanların işletilmesinde getirilen vergi istisnaları arasında topraklarını % 30'unu orman gelişimi için ayırdan özel mülk sahipleri de bulunmaktadır.

2.3.12. İngiltere

İngiltere'de orman restorasyonunu temel alan Sunart Oakwood Projesi en iyi uygulama örneği olarak kabul edilmiştir. Orman alanları ile ilgili tüm tarafların özellikle de yöre halkı ve kurumların işbirliği, orman restorasyonu, rekreasyon ve turizm çalışmaları kırsal kalkınmanın önemli araçları olarak kabul edilmiştir. Planlama aşamasında geniş katılım, projeyi izleyen ve koordine eden komitelerin kurulması, projeye yerel bir yönetici seçilmesi, orman restorasyonu ve orman sınırlarının genişletilmesinde yerel düzeydeki politik desteğin alınması, tartışma ortamı sağlayan toplantı ve faaliyetlerin gerçekleştirilmesi, ormanların önemini anlatan bilinçlendirme çalışmaları, orman

yönetiminde özel mülk sahiplerine de yer verilmesi proje ile sağlanan sosyo-ekonomik faydalardandır (European Commission, 2003a).

2.3.13. Slovenya

NATURA 2000 alanlarının yönetiminde ülkedeki yasal mevzuata göre Natura 2000 peyzaj yönetim planları ve NATURA 2000 alanları yönetim planları hazırlanmaktadır. Bu planlamalar kapsamında korunan alanlar, orman alanları, otlaklıklar ve sulak alanlar, su yönetim planları bir arada değerlendirilmekte ve NATURA 2000 ormanlarının yönetim ilkeleri belirlenmektedir (European Commission, 2006).

3. SONUÇ

Avrupa ormanları kuzeyde Boreal ormanlardan güneyde kurağa dayanıklı Akdeniz ormanlarına kadar büyük bir ekolojik çeşitliliğe sahiptir. Bugün 1/3'ü ormanlarla kaplı olan Avrupa kıtası için 14 farklı orman tipi tanımlanmıştır (EEA, 2007). Orman alanlarının kapladığı alan % 72 oranla en fazla Finlandiya'da, % 9 oranla İrlanda'da olmak üzere farklılık göstermektedir. Ormanlar ekonomik anlamda potansiyel kereste kaynağı olarak görülmekte olup Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in Birliğe katılımı ile Birlik dünyanın ikinci büyük kağıt ve kereste üreticisi haline gelmiştir.

Avrupa Birliği NATURA 2000 ormanları ise 11 farklı biyocoğrafik bölge temelinde belirlenmektedir. Üye ülkelerden Avusturya, Finlandiya ve İsveç çok geniş orman alanları ile kaplıdır ve orman endüstrisi ülke ekonomilerinde önemli yer tutmaktadır. Akdeniz ormanlarının bulunduğu Yunanistan, İspanya, Fransa, İtalya ve Portekiz'de özellikle de yangın riskinin olduğu bölgelerde çoğunlukla koruma faktörü söz konusudur. Belçika, Almanya, Fransa ve Lüksemburg'da ormanlar karmaşık mülkiyet yapısı ile öne çıkarken, Danimarka, İrlanda, Hollanda ve İngiltere'de ağaçlandırılmış yapay ormanlar ağırlıktadır.

NATURA 2000 Ağı kapsamında batı Tayga ormanları, meşe ve kayın ormanları, yaprakdöken Akdeniz ormanları, herdemyeşil ve kurakçıl Akdeniz ormanları, dağlık ılıman çam ormanları, Akdeniz ve Makronezya dağlık çam ormanları olmak üzere 7 ana grup altında 70 farklı orman habitatı bulunmaktadır (European Commission, 2003b). Bu NATURA 2000 ağı habitatlarının 1/3'üne karşılık gelmektedir. Bazı tipik örnekler arasında İskandinavya otlak korulukları, Kanarya Adaları endemik çam ormanları, Sicilya Nebrodi göknar ormanları yer almaktadır. Her üye ülke NATURA 2000 içindeki mevcut ve potansiyel korunan alanları için uygun ve gerekli bilimsel ve yasal düzenlemeleri sağlamakla yükümlü iken, orman niteliğinde olan NATURA 2000 alanlarının yönetimi için koruma ile çelişmeyecek çözümler geliştirilmesi öngörülmektedir.

Avrupa Birliği içindeki ormanların % 12'si koruma alanı olarak ilan edilen ormanlardır. Diğer yandan Birlik sınırları içinde koruma statüsü olmayan ormanlar canlı faktörler ve otlatma, hava kirliliği, seller, yangınlar ve yoğun ticari kullanımların baskısı altındadır. Ağaçlandırma ve doğal gençleştirme çalışmaları ile Avrupa ormanlarının alanı genişletilse de, ticari ormanlardaki yoğun silvikültürel uygulamalar, ormanlardaki monokültür, egzotik türler orman ekosistemlerindeki bozulmayı beraberinde getirmiştir. Doğal ve yarı doğal ormanlardaki değişim, doğal orman varlığına bağlı yaban hayatı türlerinin ve orman yapısına bağlı otlaklar, çitler, akarsu gibi önemli habitatların ve ekolojik koridorların ortadan kalkmasına neden olmaktadır.

Mevzut baskılar yanında ormanların suyun korunmasından, erozyonun önlenmesi, karbon emisyonlarının tutulmasına kadar uzanan pek çok faydaları özellikle korumanın öne

çıkıldığı NATURA 2000 ormanları için sürdürülebilir uygulamaları zorunlu kılmıştır. Sürdürülebilir ormancılık biyoçeşitliliğin korunması, ormanların üretim kapasitelerinin devam ettirilmesi, toprak ve su kaynaklarının korunması ve bakımı, ormanların dünya karbon döngüsüne katkısının sürdürülmesi, ormanların uzun-vadeli toplumsal katkısının genişletilmesi ve sürdürülebilir yönetimi için yasal, kurumsal ve ekonomik koşulların sağlanması konularından oluşmaktadır.

Avrupa Birliği üye devletleri ile birlikte Birleşmiş Milletlerin orman formuna katılarak ormanların korunması konusunda mevcut anlaşmaları ve Kyoto Protokolü, CİTES gibi ilgili sözleşmelere katılma kararı almıştır. Kıta ölçeğinde ise Avrupa Birliği Orman Strateji (European Commission, 2005) ormanları ve ormancılığı etkileyen konularda kapsamlı politikaların uygulanması, güçlü işbirliği ve geleceğe yönelik önlemlerin alınması amacıyla benimsenmiştir. Strateji temelde ormanların çok yönlü fonksiyonları ile üye ülkeler ve birlik düzeyinde sürdürülebilir orman yönetimine yoğunlaşmıştır.

Birlik düzeyinde kırsal kalkınma, orman koruma ve izleme, biyolojik çeşitlilik, iklim değişikliği, orman ürünleri, orman sertifikasyonu, ormancılık araştırmaları, ormanlar konusunda kamunun bilgilendirilmesi ve iletişim, odun dışı orman ürünleri ve bitki sağlığı öncelikli konulardır. Bu stratejilerin uygulanmasında kıta içindeki ortak yaklaşımlar, sektörel ve yatay yöndeki politikalar, yerel ve bölgesel düzeydeki öncelikler, yöre halkının katılımını hedefleyen Birlik kırsal gelişme politikası en önemli finansal kaynak olmuştur. Diğer yandan Birliğin 2003'de yürürlüğe koyduğu Orman Yönetmeliği orman izleme sistemleri, toprak, biyolojik çeşitlilik ve iklim değişikliği konularının orman politikalarına aktarılmasını sağlamıştır. Orman sertifikasyonu ise ticari ormanlardaki biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir yönetiminde önemli bir araçtır (European Commission, 2005). Bazı iyi örnekler arasında İskalya Atlantik meşe koruluklarının restorasyonunda halkın katılımı, İtalya Apenin ormanlarında tehlike altındaki ağaç türlerinin korunması, İsveç'da yaprak döken ormanların restorasyonu bulunmaktadır.

Çok kapsamlı sosyal, ekonomik ve çevresel hedeflere dayalı sürdürülebilir ormancılık girişimleri orman alanlarının ve kaynaklarının korunması yanında ekonomik gelişmenin sağlanmasını hedeflerken, pek çok yasal ve finansal araç ve bölgesel girişimle teşvik edilmektedir. Avrupa Birliği içinde mevcut finansal araçlardan LIFE Doğa ve Ormancılık Fonu NATURA 2000 Ağı ile ilgili olarak doğrudan doğa korumaya, orman yönetimi ve ormancılık projelerine ayrılmıştır. Desteklenen projeler arasında Avusturya'da alüvyal ormanların geliştirilmesi ile nehir ekosistemlerinin restorasyonu, biyolojik çeşitliliğin geliştirmesi amacıyla yaprak döken ormanların teşvik edilmesi yer almaktadır.

Türkiye Avrupa Birliğine üyelik sürecindeki ülkelerden biridir ve aynı zamanda NATURA 2000 ağının temel alındığı biyocoğrafik bölgelerden Akdeniz, Karadeniz ve Anadolu' olmak üzere üç önemli bölgeyi ve farklı özellikteki zengin orman ekosistemlerini kapsamaktadır. NATURA 2000 orman alanları için öngörülen sürdürülebilir ormancılık uygulamaları ülkemizin doğa koruma alanındaki entegrasyonu, ormanlarımızın korunması ve sürdürülebilir kullanımı için uygulanabilir örnekleri kapsamaktadır. Aynı zamanda ormancılığa dayalı kırsal kalkınma modelleri ormanların ekolojik, toplumsal ve ekonomik fonksiyonları ile ele alındığında ülkemizdeki orman köylerinin gelişmesine de katkı sağlayacak niteliktedir.

4. KAYNAK

- EEA (2007), European forest types Categories and types for sustainable forest management reporting and policy. European Environment Agency Technical report No 9/2006 ISBN 978-92-9167-926-3
- European Commission (2001), "*Sustainable Tourism and Natura 2000 – Guidelines, initiatives and good practices in Europe*", Environment DG ISBN 92-894-1443-X.
- European Commission (2002), EU Focus on Nature Protection. European Commission Directorate-General for the Environment, ISBN 92-894-1406-5.
- European Commission (2003a), Natura 2000 and Forests 'Challenges and Opportunities'. European Commission Directorate-General for the Environment Nature and Biodiversity Unit Forests and Agriculture Unit, ISBN 92-894-6069-5.
- European Commission (2003b), Sustainable Forestry and the European Union. Initiatives of the European Commission ISBN 92-894-6092-X.
- European Commission (2005), Communication from the Commission to the Council and the European Parliament Reporting on the implementation of the EU Forestry Strategy, SEC(2005) 333.
- European Commission (2006), Multifunctional Forest Management In Natura 2000 Sites. Contributions from the International Workshop held at Kočevje/Mašun, Slovenija in October 06.
- European Commission (2007), The Sixth Environment Action Programme of the European Community 2002-2012 <http://ec.europa.eu/environment>
- European Commission (2009), In Focus, Habitat Directive – the Background. Natura 2000 European Commission DG Environment Nature Newsletter ISSN 1026-6151.
- Yücel, Muzaffer. (1995), Doğa Koruma Alanları ve Planlaması. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yardımcı Ders Kitabı, Genel Yayın No:104, Kitap Yayın No:9, Adana.